

ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР ТАСНИФИ

Рахимов Октябрь Дусткабилович

Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти “Экология ва меҳнат муҳофазаси”
кафедраси профессори

Маматов Нурбек Зиёдуллаевич

Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти “Экология ва меҳнат муҳофазаси”
кафедраси ассистенти

e-mail: rahmat1959@mail.ru

Аннотация. Мақолада сифат ва таълим сифати, таълим технологиясининг моҳияти, олий таълимда таълим технологияси, педагогик технология ва уни характерловчи омиллар, педагогик инноватика ва унинг таълим сифатини оширишда тутган ўрни ҳамда инновацион педагогик технологияларнинг таснифи келтирилган.

Таянч сўзлар ва иборалар: сифат, таълим сифати, технология, инноватика, тасниф, инновацион педагогик технология.

XX асрнинг иккинчи ярмидан бошлаб бутун дунё бўйлаб «Сифат инқилоби» юзага келди. Дунёнинг етакчи ишлаб чиқариш корхоналари асосий эътиборни сон ва миқдорга эмас, балки маҳсулот сифатига қарата бошлашди. Сифат рақобатбардошликни таъминловчи асосий омил сифатида намоён бўла бошлади. Ҳозирги кунда маҳсулот сифати, техника ва технология сифати, сифатни бошқариш тизими сифати каби атамалар ўз ўрнини ҳаёт сифати тушунчасига бермоқда. Ҳаёт сифатининг асосий мезони - таълим ва тарбия сифатидир. Инсониятнинг барча ҳаётий муҳим муносабатлари (сиёсат, иқтисодиёт, ижтимоий ва б.) – инсонлар ўртасидаги ўзаро боғлиқлик ва ўзаро таъсирга боғлиқ ҳолда шаклланади ҳамда ривожланади. Таълим сифатига боғлиқ ҳолда ушбу муносабатлар даражаси ва албатта сиёсий-

иктисодий муносабатлар ҳам ўзгаради. Юқорида келтирилганлардан хулосалаш мумкинки, бугунги кунда дунёда юзага келаётган барча муаммолар илдизи таълим-тарбия тизимидаги сифат нуқсонлари натижаси десак хато бўлмайди.

Олий таълимда сифатни таъминлаш йўлларида бири ўқув жараёнида инновацион педагогик технологиялардан кенг ва тўғри фойдаланиш ҳисобланади. Бўлажак кадрлар нафақат стандарт муаммолар ечими балки ностандарт, муаммоли вазиятлар ечимини ҳам ўз вақтида ҳал қила олиш қобилиятларига эга бўлишлари талаб этилади. Талабаларда бундай компетентликни шакллантиришда муаммоли ўқитиш технологияси муҳим рол ўйнайди. Қуйида таълим технологияси, уларнинг турлари ҳамда муаммоли ўқитиш технологиясидан фойдаланиш услубиётига тўхталиб ўтамиз.

Таълим технологияси – ўқувчининг шахсий сифатларини, касбий, умумкасбий ва умуммаданий компетентлигини шакллантириш ва ривожлантиришга қаратилган ўқитиш ва тарбиялаш технологиясидир.

Олий таълим муассасасида таълим технологияси – талабанинг қобилиятлари ва қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда мутахассисларни тайёрлаш мазмуни, таълим мақсадига мос равишда мазмунни лойиҳалаш ҳамда педагогик услублар, шакллар ва ўқитиш усулларини тадбиқ этишга йўналтирилган психологик, умумпедагогик, дидактик ва шахсий услубий тартиблар асосида амалга оширилувчи ўқитувчи ва талаба ўртасидаги ўзаро таъсир тизимидир.

Педагогик технология - юқори даражадаги самарадорликни таъминловчи, педагогик қонуниятлар, мақсадлар, принциплар, мазмун, шакл, услублар ва ўқитиш воситаларидан ҳамда тарбиялаш усулларидан ташкил топган лойиҳалаш ва мос равишда ушбу технологияни амалиётда қўллаш тизимидир.

Педагогик технология қуйидаги белгилар билан характерланади:

- ўқитиш ва тарбиялаш мақсадларини кетма-кет ишлаб чиқиш;
- ўзлаштиришга мўлжалланган ахборотларни таркиблаш, тартибга солиш ва зичлаш;

➤ ўқитиш ва назорат қилишнинг дидактик ва техник, шу жумладан компьютер воситаларидан мажмуали фойдаланиш;

➤ ўқитиш ва тарбиялашнинг ташхис функциясини кучайтириш;

➤ ўқитишнинг етарли даражадаги юқори сифатини кафолатлаш.

Педагогик технологияларни қўйидагича таснифлаш мумкин:

➤ **Фойдаланиш даражасига кўра:** умумпедагогик, шахсий услубий (фан бўйича) ва локал (модулли);

➤ **Фалсафий асосларига кўра:** илмий ва диний, гуманистик ва авторитар;

➤ **Таърибани ўзлаштиришнинг илмий концепциясига кўра:** ассоциатив-рефлектор, бихевиористик, интериоризатор, ривожлантиручи;

➤ **Шахс тузилишига мўлжалланганлиги бўйича:** ахборот (билим, уқув ва малакани шакллантириш), операцион (ақлий ҳаракат қобилиятларини шакллантирувчи), эвристик (ижодий қобилиятларни ривожлантирувчи), амалий (реал-амалий соҳада малакани шакллантириш);

➤ **Анъанавий ўқитиш тизимини модернизациялаш характерига кўра:** ўқувчи фаолиятини фаоллаштириш ва интенсификациялаштириш технологияси; ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги фаолиятни инсонпарварлаштириш ва демократлаштириш асосидаги технология; ўқув материални дидактик қайта ишлаш асосидаги технология.

Ушбу технология ўз ўрнида қўйидагича таснифланиши мумкин: етакчи мақсад ва вазифалар бўйича; ўқишни ташкил этиш шаклига кўра; асосий ўқитиш услубига кўра.

Ўқитиш технологиясининг дидактик таркиби қўйидагиларни ҳисобга олади: фойдаланиш даражаси; фалсафий асоси; билимни ўзлаштиришнинг етакчи концепцияси; таълим мазмунининг фарқланувчи характери; ўқитишни ташкил этиш шакли; етакчи ўқитиш услуби; ўқувчилар категорияси.

Педагогик инноватика – таълим муассасасининг фаолиятига нисбатан барқарор янгилик элементларини киритиб, унинг ривожланиши ва фаолият кўрсатишига самарали таъсир этувчи мақсадга йўналтирилган ўзгартиришдир.

Инновацион педагогик технологиялар айнан таълим-тарбия жараёнида ўқувчи-талабалар (тингловчилар)га муайян фан (мавзу) бўйича билим бериш ва шахсини шакллантиришга қаратилган ўқитишнинг замонавий услублари ва техник воситалари мажмуидир.

Ушбу мақсад ва вазифаларни амалга оширишда қуйидаги педагогик технологиялардан кенг фойдаланиш ижобий натижаларга олиб келади: ўқитишнинг анъанавий (репродуктив) технологияси; муаммоли ўқитиш технологияси; ривожлантирувчи таълим технологияси; ақлий ҳаракатни босқичма-босқич шакллантириш технологияси; жамоавий ўзаро таъсир технологияси; тўлиқ ўзлаштириш технологияси; турли даражали ўқитиш технологияси; адаптив ўқитиш технологияси; дастурлаштирилган ўқитиш технологияси; компьютерли ўқитиш технологияси; модулли ўқитиш технологияси; ижодий фаолиятни ривожлантириш технологияси; лойиҳалар услуги технологияси.

Албатта, ҳар бир педагогик технологиянинг ўзига хос афзалликлари ва камчиликлари мавжуд бўлиб, уларни танлашда таълим тури, таълим шакли, ўқувчиларнинг ёши ва маълумоти, фаннинг хусусиятлари ва албатта педагогнинг тажрибаси ва маҳорати ҳисобга олиниши зарур.

Адабиётлар:

- 1.Полат Е.С., Новые педагогические и информационные технологии в системе образования ред. Е.С.Полат - М., 2004
- 2.Рахимов О.Д., Тургунов О.М. ва б. Замонавий таълим технологиялари. /Тошкент, «Фан ва технологиялар» нашриёти, 2013й, 205б.
- 3.Рахимов О.Д., Рўзиев Х.Ж., Муродов М.О. Таълим сифати ва инновацион технологиялар. /Тошкент: “Фан ва технологиялар”нашриёти, 2016й. - 208б.
- 4.Rakhimov O. D., Rakhimova D. O. Educational quality in the era of globalization //Проблемы науки. – 2021. – №. 1. – С. 36-39.

5. Raximov O. D. Quality of education-quality of life //Educational-methodical manual, Karshi: TUIT branch publishing house. 2015.

6. Raximov O. D. Requirements and technology for creating e-learning resources //Sovremennoe obrazovane (Uzbekistan). – 2016. – Т. 202. – С. 45-50.

7. Rakhimov O.D.1, Ashurova L. Types of modern lectures in higher education, technology of their design and organization.// Проблемы современной науки и образования. 2020. №12(157), часть -1. С.41-46.

DOI: [10.24411/2304-2338-2020-11203](https://doi.org/10.24411/2304-2338-2020-11203)

